

Nu există prieten mai loial pe lumea asta ca o carte (Ernest Hemingway)

TEZAU

Foaie a Bibliotecii Academiei Române

ANUL V, NR.2

FEBRUARIE 2024

APARE LUNAR

pag. 2-3

REMEMBER ACADEMICIAN RĂZVAN THEODORESCU

OSWALD GABELKOVER - FARMACOPEE DIN ANUL 1618

pag. 12

BLAJUL - CENTRU TIPOGRAFIC AL ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA

pag. 10-11

ANICIUS MANLIUS TORQUATUS SEVERINUS BOETIUS - DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE

pag. 8-9

POVESTEA POVESTIRILOR DIN HEGEL

pag. 4-5

OPERA LITURGICĂ A MITROPOLITULUI DOSOFTEI

pag. 6-7

PSALTIRE CU TÂLC - 1754

Literatura veche a avut un rol fundamental în evoluția culturii române, iar ceasloavele, psaltirile sau cazaniile au constituit mărturia vie a trecutului nostru și se găsesc la temelia dezvoltării literaturii române de mai departe. Sincretică prin caracterul său, literatura română medievală a exprimat totodată gândirea social-politică și filosofică a epocii, aspirațiile și idealurile de care erau însuflețiți oamenii din acele timpuri. Fenomenul cultural, cu importante consecințe pentru spiritualitatea românească, își are originea în viața bisericească. Mănăstirile, focare de cultură, cum le numește N. Cartoian, au favorizat copierea de

manuscrite, tipărirea de cărți religioase și, tot în mănăstiri, se scriu cronici, funcționează școli, se păstrează documente de limbă românească și slavonă. Cuvântul românesc s-a născut în paginile cărților religioase și a coborât în istorie, pentru a depune mărturie despre o spiritualitate care anima chiar pe cel mai umil dintre copiiști. Cea mai mare parte dintre manuscrisele românești păstrate la Biblioteca Academiei o reprezintă cele cu conținut religios. Legat de cărțile liturgice, Psaltichiiile, adică manuscrisele de muzică bisericească, se întâlnesc atât ca texte originale, cât și în copii după psaltichii grecești.

Academicianul Răzvan Theodorescu spunea într-un interviu: „Noi avem două mari câștiguri în istorie - latinitatea și statalitatea”.

Născut în comuna Lespezi la 22 mai 1939, Răzvan Theodorescu a absolvit Facultatea de Istorie a Universității din București, ale cărei cursuri le-a urmat în perioada 1955-1963. Între 2000-2004, a fost Ministru al Culturii, în mandatul său fiind restaurate monumentele istorice, au fost deschise 11 muzee noi, sprijinind totodată producția de carte și creația plastică. De asemenea, a contribuit semnificativ la înființarea unui canal specializat, cultural, în cadrul televiziunii publice, devenit ulterior TVR Cultural. Domnul Theodorescu a fost implicat în activitățile desfășurate de diverse asociații profesionale în calitate de: membru corespondent al Societății Arheologice din Atena (din 1990); Cavaler (din 1997) și Comandor (din 2003) al Ordinului Artelor și Literelor al Republicii Franceze; membru al Academiei de Științe din New York (din 1998); membru corespondent (din 1998) și titular (din 2002) al Academiei Europene de Științe, Arte și Litere, Mare Ofițer al Ordinului Național pentru Merit (2000); *Doctor Honoris Causa* al Universităților din Oradea (1998), Cluj-Napoca (2001), Timisoara (2002) și Craiova (2002). A publicat peste 15 lucrări de istorie, artă românească și europeană și circa 600 de articole în reviste din țară și din străinătate. De-a lungul vieții a primit numeroase distincții, în țară și peste hotare: este Cavaler (din 1997) și Comandor (din 2003) al Ordinului Artelor și Literelor al Republicii Franceze, Mare Ofițer al Ordinului Național pentru Merit (din 2000), Cavaler al „Crucii Căzăcești cu spade” – Ucraina (2004), Cavaler al Ordinului Purtătorilor de Cruce ai Sfântului Mormânt – Ierusalim (2004), Medalia „A 300a aniversare a Sankt Petersburgului” – Rusia (2004), Comandor al Ordinului Militar de România (2012) și Doctor Honoris Causa a mai multor universități din țară.

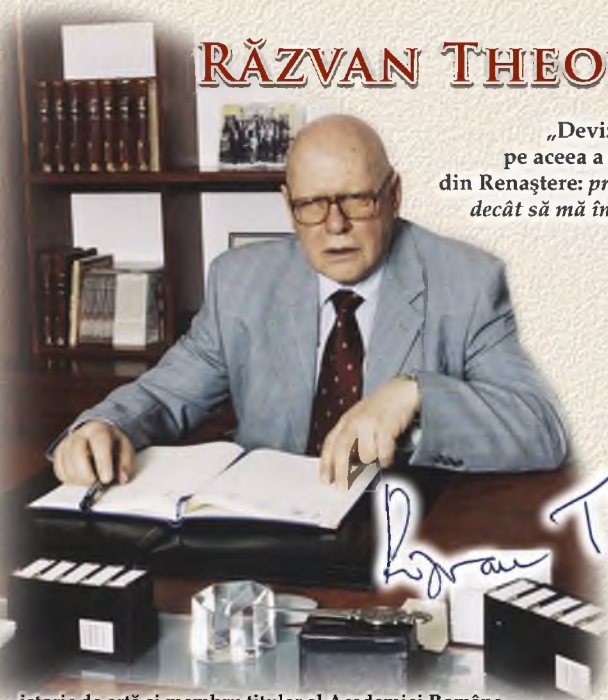
Răzvan Theodorescu este laureat al Premiului Herder (1993), printre premiile oferite de-a lungul vieții aflându-se și Premiul Bernier al Institutului Franței (1969), Premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române (1976), Premiul „Flacăra” (1987) și Premiul „Nicolae Iorga” al Centrului Internațional Ecumenic pentru Dialog Spiritual (1999). Bogata sa operă s-a axat pe studiul artei vechi românești și al artei medievale europene, pe analiza comparativă a strategiilor geopolitice din spațiul european, pe studiul mentalităților și pe cercetarea unor domenii de nișă din care au rezultat *teoria coridoarelor culturale*, *teoria tipologiei ctitorilor*, *expunerea momentum princeps pentru începuturile artei europene*, dar și

ACADEMICIAN RĂZVAN THEODORESCU

RĂZVAN THEODORESCU

„Deviza mea o repetă
pe aceea a unui celebru medic
din Renaștere: prefer să am dreptate singur,
decât să mă înșel cu tot restul lumii.”

Răzvan Theodorescu

istoric de artă și membru titular al Academiei Române

ROMÂNIA 1,30L

Destinatar _____

Codul _____ Localitatea _____

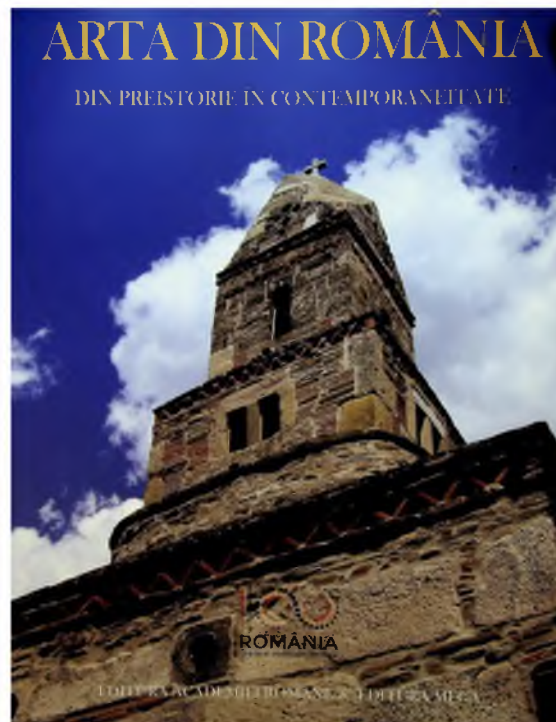

teoria mentalității tranzacționale a poporului român, pe care a expus-o în discursul de recepție la Academia Română. A realizat, vreme de peste trei decenii, articole pentru celebra emisiune „Teleenciclopedia”, transmisă de Televiziunea Națională, pe care o considera una dintre realizările sale importante la nivel public. Profesorul Răzvan Theodorescu a avut o contribuție remarcabilă la organizarea unor instituții și a unor structuri guvernamentale: președinte al Radioteleviziunii Române (1990-1992), membru al Consiliului Național al Audiovizualului (1992-2000), președinte al Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice (1993-1995), Ministru al Culturii și Cultelor (2000-2004) și Ambasador Național al Programului ONU „Alianța Civilizațiilor” începând cu anul 2009. În calitate de secretar general al Asociației Internaționale de Studii Sud-Est Europene, a sprijinit numeroase proiecte de cercetare interdisciplinară. Laureat al premiului „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române și al premiului „Gottfried von Herder”, conferit de Universitatea din Viena, Răzvan Theodorescu a fost ales în anul 1998 membru al Academiei Europene de Științe, Arte și Litere.

A fost distins cu Ordinul Național „Pentru Merit” în grad de Mare Ofițer de către Președinția României și cu Ordinul Artelor și Literelor al Republicii Franceze, în grad de Comandor, ca o recunoaștere a incontestabilei sale contribuții la promovarea culturii românești și europene. În ianuarie 2007 a fost ales membru în două academii din sud-estul Europei: Academia Albaneză și Academia Macedoneană; a fost membru al Academiei Oamenilor de Știință din România. Răzvan Theodorescu este laureat al Premiului Herder (1993) și a fost distins cu Ordinul Național pentru Merit în grad de Comandor.

Fost demnitar al statului roman – Răzvan Theodorescu a fost o personalitate de referință pentru cultura din România și una dintre cele mai avizate voci în domeniul istoriei artei. Trecerea sa în eternitate constituie o grea pierdere nu doar pentru mediul academic și pentru elita culturală a României, ci și pentru întreaga societate, care continuă să lupte cu declinul valorilor. Mereu alături de intelectualii din România, acad. Răzvan Theodorescu, om cu o vastă cultură și cu un profund sentiment național, pe care le-a manifestat întreaga viață, reprezintă un model autentic de urmat pentru generațiile care vor veni.

Colegiul de redacție

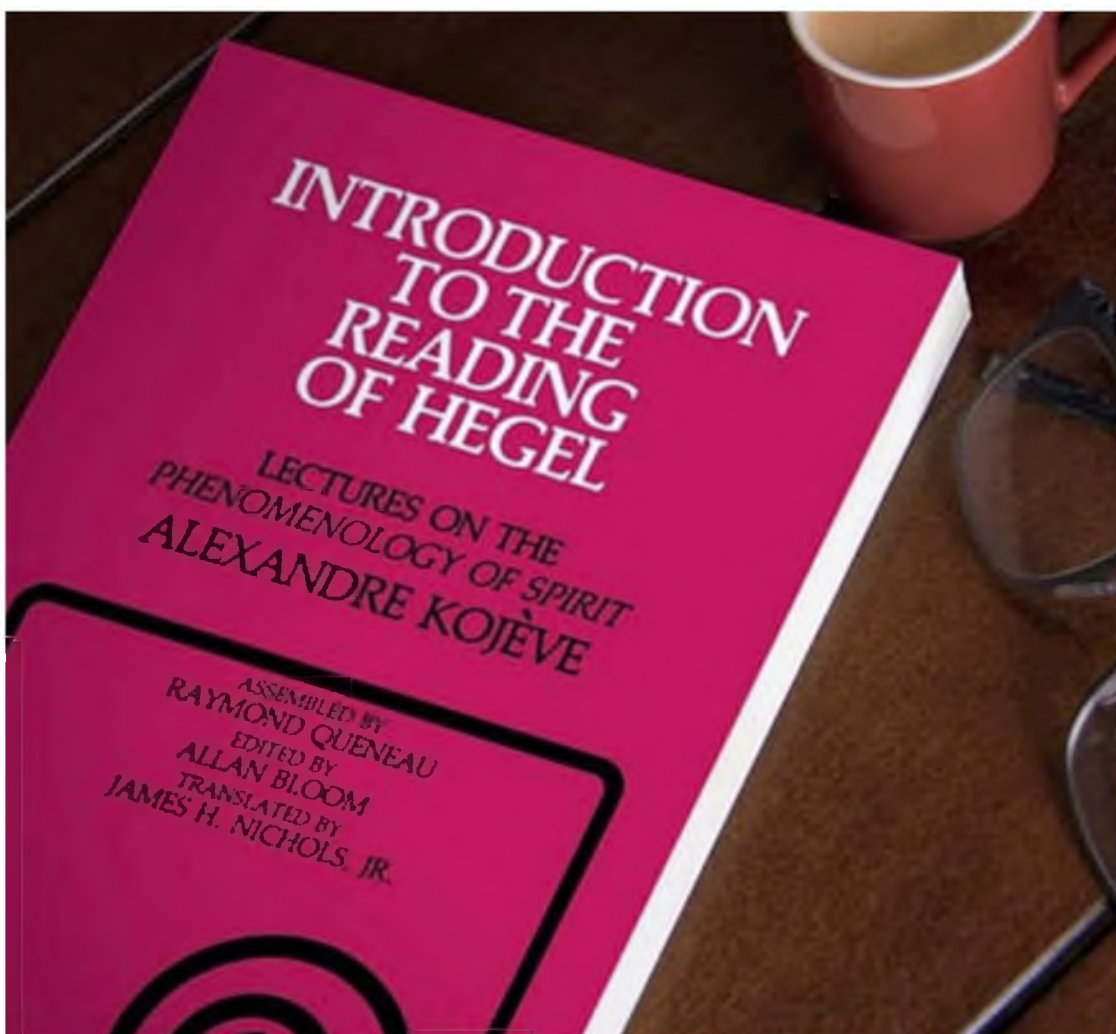
POVESTEA POVESTIRILOR

În arealul cultural românesc, puține spirite s-au apropiat atât de profund de opera lui Hegel, și mai ales de *Fenomenologia spiritului*, precum a făcut-o Constantin Noica. Se poate spune, până la un anumit punct chiar după propria mărturisire, că Goethe și Hegel au fost „arheii” lui Constantin Noica, atât de-a lungul celor aproape două decenii premergătoare condamnării la închisoare, cât și după aceea, în *Tratatul de ontologie*. Lucrările elaborate în această primă perioadă a activității sale de creație postbelică ar fi putut fi, chiar, cele mai importante pentru el, după *Tratatul de ontologie* din 1981. Toate aceste cărți – scrise în „anii cei mai rodnici ai vieții sale”, cum numea undeva deceniul de domiciliu forțat de la Câmpulung-Muscel – tratează, în foarte mare măsură, uneori chiar exclusiv, opera

dacă este sau nu ceva dincolo de el. În definitiv, am gândit tot timpul în marginea lui; de la el am putut lua înțelesul rațiunii dincolo de intelect și cu el însuși am putut de câteva ori ilustra întemeierea exercițiului dialectic, altul decât al lui. Și totuși, de pe acum, din momentul în care sarcina filosofiei ne pare de-a regândi hegelianismul (...)”. Acest volum, scris în 1950, va servi drept primă parte a magistralei sale cărți *Devenirea întru ființă*, din 1981. În ordinea elaborării lor, a doua carte este *Anti-Goethe*, publicată, în parte, cu titlul *Despărțirea de Goethe*, la Editura Univers, în 1976 și completată, tot în parte, de Marin Diaconu, în 2000, într-o nouă ediție, publicată la Editura Humanitas. După cum reiese și din documentele din Procesul Noica-Pillat referitoare la volumul *Anti-Goethe*, publicate într-un număr

Nae Ionescu, precum și o ediție – probabil Glockner, dar și Lasson – a operelor lui Hegel, Constantin Noica se va adânci și mai mult în studiul celor doi. Singura sa colaborare editorială din această perioadă de după război cunoscută până acum, la revista „Simetria”, ne arată, și ea, preocuparea pentru opera goethiană a filosofului nostru din a doua jumătate a deceniului al 5-lea al veacului trecut. După ce a sfârșit cu cele două volume ale cărții *Anti-Goethe*, Constantin Noica a început să lucreze la un nou volum numit *Povestiri din Hegel*. În prima sa întruchipare – ale cărei text și sumar am reușit să le reconstituim, în parte – cartea avea următorul cuprins: Introducere la un basm [Introducere la *Povestiri din Hegel*]; Basmul conștiinței după *Fenomenologia spiritului* cu toate povestirile cuprinse în el [Jurnal

ca scrisoarea să se publice – chiar fragmentar, căci unele pasaje lipsesc – în timp ce era închis. Același lucru este valabil și pentru *Povestea omului ca toți oamenii*, ediția întocmită de Octavian Buhociu, pe care, mai târziu, Noica o va califica drept „o încercare de editare greșit întreprinsă”. În orice caz, scrisoarea fiindu-i adresată lui Cioran, este foarte probabil ca el însuși să fie cel care i-a trecut-o lui Constantin Arsene pentru publicare. În ediția de *Opere* a lui Cioran, Răspunsul... lui Noica este menționat ca fiind publicat, pentru prima oară, după exact 30 de ani de la apariția lui în „Almanahul Pribegilor Români”. Al doilea motiv pentru care credem că Emil Cioran este „prietenu comun” menționat de Octavian Buhociu este însuși manuscrisul *Povestirilor din Hegel*, adică, de

lui Goethe ori Hegel. Să ne reamintim aceste volume, nici unul publicat în deceniul în care a fost gândit și scris.

Primul este *Încercare asupra filosofiei tradiționale*, scris în 1950, unde atât Goethe, dar mai ales Hegel – cu viziunea sa asupra continuității tabelor categoriale, de pildă, idee prezentă în întreaga operă filosofică a lui Constantin Noica – sunt prezenți și citați de-a lungul întregii cărți. Aici este și prima – și, totodată, singura, din câte știm – declarație hotărâtoare asupra încadrării ontologiei lui Noica în modelul ontologic hegelian, precum și viziunea sa asupra scopului filosofiei contemporane: „Între ei (Goethe și Nietzsche – n. V. B.) stă Hegel. Cu el nu se poate sfârși; într-un sens, din perspectiva în care ne-am așezat, nu se poate decât începe cu el, iar abia după ce se va fi refăcut itinerariul lui ar putea fi de hotărât

anterior al revistei noastre, cele două volume complete ale cărții încă întârzie să apară. În fine, ultima carte elaborată de Constantin Noica în deceniul câmpulungean este *Povestiri din Hegel*. Pe acest volum, precum și despre evoluția lui în cele două decenii care au despărțit proiectul de apariția sa editorială, ne vom concentra atenția în continuare. Apropierea lui Constantin Noica de opera hegeliană s-a intensificat cel mai mult în vremea ultimului război mondial, când, alături de colegii săi de generație Constantin Floru și Mircea Vulcănescu, a început editarea anuarului „Isvoare de filosofie”. Aici va traduce, în 1943, *Diferența dintre sistemul lui Fichte și cel al lui Schelling*, una din lucrările de tinerețe ale lui Hegel. După încheierea războiului, având la îndemână ediția *Propyläen* a operelor lui Goethe, care a aparținut, înainte, profesorului său

intim al conștiinței]; *Povestea omului ca toți oamenii*; Epilog la un basm.[...] Primul motiv pentru care credem că Cioran a fost principalul actor al difuzării manuscriselor lui Noica este faptul, mai puțin cunoscut, că textul *Istoriei...* lui Constantin Noica a fost publicat aproape simultan cu Réponse à „Lettre à un ami lointain”, celebra scrisoare a acestuia ce i-a fost adresată, din câte se știe deja, lui Emil Cioran. Epistola lui Constantin Noica a fost publicată în același an, 1961 – când apăreau fragmentele din *Povestea omului ca toți oamenii*, în revista „Semne”, din Paris –, în „Almanahul Pribegilor Români”, editat de Constantin Arsene, tot la Paris. Amintim, cu acest prilej, că și Constantin Noica dorea publicarea acestui Răspuns..., după cum mărturisește în interogatoriul din Procesul Noica-Pillat. Nu știm, însă, dacă Noica ar fi fost de acord

fapt, doar a interpretării *Povestea omului ca toți oamenii*, pe care știm că Noica i-a trimis lui Cioran în 1957. Știm aceasta chiar din Réponse à „Lettre à un ami lointain”, scrisă în 22 noiembrie 1957, care se încheie cu următoarea mențiune: „În ultimul moment, primesc rândurile tale în legătură cu *Povestirile...* [din Hegel – n. V. B.]. Îți mulțumesc pentru tot ce-mi spui! Nu-ți fă griji: va ieși ce va ieși”. Nu s-a găsit – cel puțin nu încă – scrisoarea la care face referire, aici, Constantin Noica, dar din moment ce Cioran deja i-a oferit o părere despre carte până la finele lui 1957, putem presupune că, în același an, sau poate mai devreme, în 1956, Noica i-a trimis lui Cioran manuscrisul interpretării sale. Se păstrează, în schimb, o scrisoare datată 7 ianuarie 1958, în care Cioran îi scrie lui Constantin Noica despre *Povestea omului ca toți oamenii*, spunându-i: „Acum, că și

DIN HEGEL

I-ai încheiat pe Hegel al tău, tradu-l în franceză și vom vedea pe urmă unde-l vom putea plasa” . Putem afla, astfel, de intenția lui Noica de a publica *Povestea omului ca toți oamenii* în Franța, în traducere franțuzească. El a și început demersurile pentru acest proiect: i-a scris, pentru aceasta, lui Charles Orenga, director literar la Librairie Plon, căruia îi trimite o scrisoare, pe care o reproducem în continuare, și șapte capitole traduse în limba franceză, însumând 28 de pagini dactilografiate, din *Povestea omului ca toți oamenii*. Această traducere, precum și scrisoarea i-au fost restituite doamnei Mariana Noica, soția filosofului, în vara anului 1994 de către Virgil Măgureanu, directorul S.R.I., alături de alte documente. Așadar, Noica îi scrie editorului francez: „Domnule Director, Cu speranța de a vă putea trimite sau de a-i trimite prietenului meu E. M. Cioran, datorită scrisorii dumneavoastră din 15 februarie, manuscrisul complet al *Povestirilor după Hegel*, îmi iau libertatea de a vă trimite prin poștă traducerea câtorva capitole din cartea mea. Poate vă vor interesa, și în acest caz sunt gata să completez versiunea franceză și să v-o trimit atunci când mi-o veți cere. Dacă nu, nu-mi rămâne decât să vă mulțumesc din nou pentru invitația dumneavoastră extrem de amabilă, asigurându-vă de recunoștința mea foarte vie. Adaug că textul francez este cu totul viziv și că vi-l trimit doar cu titlul de probă. Vă rog să primiți, Domnule director, asigurarea sentimentelor mele foarte respectuoase și devotate. CONSTANTIN NOICA În textul ce precede această scrisoare din „Viața Românească”, editorul face o scurtă prezentare a dosarelor restituite Mariane Noica de către directorul S. R. I., Virgil Măgureanu, în care, printre „scrisori, manuscrise, studii, articole, memorii și alte materiale...”, „se află o variantă în limba franceză a *Povestirilor după Hegel*”, așadar traducerea a fost finalizată, dar nu și expedită. Lui Constantin Noica i s-a mai restituit, în 1973, un rând de documente, însă nu știm ce anume i s-a dat înapoi și nici destinul lor. În orice caz, această scrisoare dovedește faptul că Noica i-a ascultat sfatul lui Cioran și a tradus cartea în limba franceză, spregătind-o pentru o posibilă editare, cu ajutorul lui Cioran, la Librairie Plon. Din moment ce proiectul *Povestirilor din Hegel* este atât de prezent în corespondența lor, precum și faptul că nu se cunoaște o altă persoană, în afara lui Cioran – care e menționat chiar și editorului francez –, prin care Noica să fi încercat să-și publice cartea în Franța, socotim că avem rațiuni suficiente de a crede că Cioran este cel care a încredințat cele două manuscrise (*Réponse à „Lettre à un ami lointain”* și, respectiv, *Povestea omului ca toți oamenii*) lui Constantin Arsene și Octavian Buhociu.

Revenind la locul ei în cadrul *Povestirilor din Hegel*, această interpretare a fost reluată, după ediția din 1962, abia în 1980, în cadrul cărții *Povestiri despre om după o carte a lui Hegel*, publicată de Constantin Noica la Editura Cartea Românească. Aici, în loc să i se alătore interpretării *Basmul conștiinței după Fenomenologia spiritului* cu toate povestirile cuprinse în el, așa cum era în *Povestiri din Hegel*, Constantin Noica a alăturat-o unei a treia interpretări – în ordinea scrierii lor, însă în *Povestiri despre om...* este pusă la început, ca „primă interpretare” –, intitulată *Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței*, ce acoperă numai jumătate din cartea lui Hegel, scrisă după ieșirea din închisoare (1964) și publicată, între 1969 și 1970, în „România literară”, după cum urmează: Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței și urmărirea certitudinii, după curioasa carte a lui Hegel – „Fenomenologia spiritului”, în „România literară”, an II, nr. 52 (64), 25 decembrie 1969, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. I: Certitudinea sensibilă, în „România literară”, an III, nr. 1 (65), 1 ianuarie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. II: Percepția, adică lucrul, în „România literară”, an III, nr. 2 (66), 8 ianuarie 1970, p. 14 (cu un P.S. la moartea lui Virgil Bogdan, traducătorul Fenomenologiei spiritului); Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. III: Forță și intelect, în „România literară”, an III, nr. 3 (67), 15 ianuarie 1970, p. 11; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. La cumpăna dintre capitolul III și IV, în „România literară”, an III, nr. 4 (68), 22 ianuarie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. IV: Adevărul certitudinii de sine, în „România literară”, an III, nr. 5 (69), 29 ianuarie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. V: Independența și dependența conștiinței de sine: stăpânire și servitute, în „România literară”, an III, nr. 6 (70), 5 februarie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. VI: Libertatea conștiinței de sine, stoicism, scepticism și conștiință nefericită, în „România literară”, an III, nr. 7 (71), 12 februarie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. La cumpăna dintre capitolul VI și VII, în „România literară”, an III, nr. 8 (72), 19 februarie 1970, p. 11; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”.

Certitudine și adevăr. Introducere la cap. VII, în „România literară”, an III, nr. 9 (73), 26 februarie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. VII: Rațiunea și observarea naturii, în „România literară”, an III, nr. 10 (74), 5 martie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. VIII: Când natura observă rațiunea, în „România literară”, an III, nr. 11 (75), 12 martie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. IX: Când rațiunea se smintește, în „România literară”, an III, nr. 12 (76), 19 martie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. La cumpăna dintre capitolele IX și X, în „România literară”, an III, nr. 13 (77), 26 martie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. X: Plăcerea și necesitatea (sau Don Juan), în „România literară”, an III, nr. 14 (78), 2 aprilie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. XI: Legea inimii și nebunia prezenței (Don Quijote), în „România literară”, an III, nr. 15 (79), 9 aprilie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. XII: Virtutea și cursul lumii (sau Ignățiu de Loyola), în „România literară”, an III, nr. 16 (80), 16 aprilie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. La cumpăna dintre capitolul XII și XIII (sau Micul prinț), în „România literară”, an III, nr. 17 (81), 23 aprilie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. XIII: Domeniul animal al spiritului (sau: ce e bestial și ce e genial în artist), în „România literară”, an III, nr. 18 (82), 30 aprilie 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. XIV: Rațiunea care dă legea (sau: genialitatea bunului simț), în „România literară”, an III, nr. 19 (83), 7 mai 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Cap. XV: Rațiunea care examinează legea (Cum se încheie neobișnuitele întâmplări), în „România literară”, an III, nr. 20 (84), 14 mai 1970, p. 14; Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului”. Încheiere la neobișnuitele întâmplări sau Petrecerile lui Odisseu, în „România literară”, an III, nr. 21 (85), 21 mai 1970, p. 14. Avem de-a face, așadar, cu trei interpretări distincte ale Fenomenologiei spiritului: 1. *Povestea omului ca toți oamenii*, scrisă în anii '50, publicată de Octavian Buhociu în 1962 și reluată în cartea *Povestiri despre om...* în 1980; 2. *Basmul conștiinței după*

Fenomenologia spiritului cu toate povestirile cuprinse în el, scrisă în tot în anii '50, ale cărei prime 6 capitole au fost publicate de noi, în 2023; 3. Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței, scrisă și publicată între 1969 și 1970 în „România literară”, reluată apoi în cartea *Povestiri despre om...* din 1980. De ce o a treia interpretare? Nu știm dacă autorul intenționa dintru început să scrie trei interpretări, iar activitatea sa filosofică a fost întreruptă de arestare și, mai apoi, de condamnare (1958-1964). Cert este că Noica a scris, totuși, trei interpretări ale *Fenomenologiei spiritului*, pe care le enumeră și în Cuvântul înainte al cărții *Povestiri despre om după o carte a lui Hegel*. Ordinea de aici nu respectă ordinea cronologică a elaborării lor, interpretarea *Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței* fiind prima, *Povestea omului ca toți oamenii* a doua, iar *Jurnal intim al conștiinței* a treia. Observăm, în această enumerare, o interpretare cu care nu ne-am întâlnit până acum: *Jurnal intim al conștiinței*, despre care Constantin Noica ne spune că „a trebuit lăsată deoparte”, ea fiind „tot completă”, adică trata întreaga Fenomenologie... hegeliană. În contrast cu sumarul *Povestirilor din Hegel*, reluat de noi mai sus, putem vedea că „a treia interpretare”, după ordinea dată de Constantin Noica în *Povestiri despre om...*, avea titlul *Basmul conștiinței după Fenomenologia spiritului cu toate povestirile cuprinse în el*, nu *Jurnal intim al conștiinței*. Presupunerea noastră este că, după încheierea textului interpretării, Constantin Noica i-ar fi schimbat titlul din *Basmul conștiinței...* în *Jurnal intim al conștiinței*. Nu excludem nici posibilitatea, având în vedere că sunt 25 de ani între interpretarea *Basmul conștiinței...* și menționarea interpretării *Jurnal intim al conștiinței* în *Povestiri despre om...*, ca Noica să-și fi rescris interpretarea și să-i fi dat un alt titlu. În orice caz, această interpretare a făcut, inițial, parte din proiectata carte *Povestiri din Hegel* și nu a fost reluată – nici aceasta, nici Introducerea la un basm – în cartea lui Constantin Noica din 1980. După părerea noastră, având în vedere aceste aspecte editoriale, cartea *Povestiri despre om...* ar trebui reluată într-o nouă ediție. [...] Aceasta a fost povestea *Povestirilor din Hegel*, relatată după informațiile avute până acum. Nu este exclus ca ea să-și schimbe desfășurarea – sau chiar să și-o sporească – în viitor, însă nădăjduim că am reușit să punem bazele unei cercetări mai ample în privința proiectului lui Constantin Noica din vremea domiciliului obligatoriu câmpulungean. Și, de ce nu, poate vom vedea cândva *Povestirile din Hegel* întregite, nu doar cu primele șase capitole, câte s-au găsit până acum.

Vlad Bilevsky

OPERA LITURGICĂ A

Condițiile istorice și culturale în care se aflau țările române au fost de așa natură că primele texte religioase traduse în limba română au văzut lumina tiparului în Transilvania, prin stăruința diaconului Coresi, care în 1561 tipărește de pe un manuscris husit, găsit în Transilvania, o *Evanghelie* pentru „popii români să înțeleagă și să învețe rumânii cine-s creștinii”. La 1564 din banii ungarului Forro Micloș, la Brașov, se tipărește o *Cazanie*, care este o colecție de predici cu lămurirea textelor evanghelice, însoțite de învățătură religioasă și morală. Au mai urmat și alte tipărituri, inițiate de conducătorii mișcărilor protestante, nu din marea dragoste pentru români, ci, în primul rând, în scopul răspândirii ideilor reformatei. Aceste texte au fost primite cu multă rezervă de către majoritatea ortodocșilor români. Teama justificată a românilor de a fi influențați de curente străine ortodoxiei, prin intermediul răspândirii cărților traduse în limba română, neverificate și cu idei de proveniență luterană și calvină, a avut ca rezultat reținerea introducerii limbii române în cultul bisericesc pe o perioadă de mai bine de 100 de ani. Acesta ar fi factorul subiectiv, dar mai este și unul obiectiv. Introducerea limbii române în slujba religioasă implica traducerea unui număr mare de cărți liturgice ca: *Liturghierul*, *Molitvelnicul*, *Parimiile*, *Ceaslovul*, *Mineele*, *Psaltirea*, *Octoiul* etc, lucru destul de complicat pentru acea vreme, căci se cerea un nivel înalt de dezvoltare a limbii literare cu toată terminologia specifică. Înțelegerea necesității răspândirii de texte biblice și de cult, pentru lectura lor în limba română, încadrează în munca de traducere a cărților necesare, pe unul dintre cei mai luminați reprezentanți al neamului din secolul XVII – Mitropolitul Dosoftei. Un merit deosebit al lui Dosoftei este acela că a fost primul cărturar din Moldova, care a început traducerea și tipărirea unor cărți de slujbă în românește. Cu câteva decenii înainte, în Țara Românească, mitropolitul Ștefan tredusese numai *Tipicul*, slujba divină oficiindu-se însă și în continuare în slavonește. Dosoftei este primul ierarh sau primul reprezentant oficial al Bisericii care a început munca grea și neobosită de românizare integrală a slujbelor bisericești, de înlocuire a limbii slavone neînțeleasă de preoți și credincioși cu ce română, vorbită și înțeleasă de popor. În rădăcinat adânc în învățătura Bisericii Ortodoxe, trăind ani de-a rândul această experiență liturgică, Mitropolitul Dosoftei și-a dat seama de setea cu care credincioșii săi așteptau să audă și *Liturghia* în graiul părinților lor. Și-a dat seama, de asemenea, cât de determinantă era această lucrare în strădania de unitate de credință, în limbă și în afirmarea curajoasă a puterii de cuprindere a doctrinei mântuitoare în graiul poporului. Înalta sa

răspundere arhierescă de care era stăpânit cu desăvârșire și conștiința că slujește neamul său îl îndeamnă să ofere Bisericii pe care o slujea cărți liturgice «să-nțeleagă toți spăsania lui Dumnezeu cu întreg înțeles». Cărturarul moldovean își începe activitatea de naționalizare a cultului religios, cu justificarea, ce nu poate trezi întrebări suplimentare, zicând încă în prefața la renumita sa *Psaltire* în versuri, că a făcut-o ca „să poată trage hirea omului cătră cetitul ei”. Pe foaia de titlu a *Liturghierului* scrie că a tradus ca „să-nțeleagă toți spăsania lui Dumnezeu cu întreg înțeles”; în prefața aceleiași cărți că a tradus *Liturghia*, pentru ca „de lauda lui Dumnezeu să-nțeleagă toți carii nu-nțeleg sârbește sau elinește”, iar în dedicația domnitorului Gheorghe Duca că a tradus pentru ca poporul „să-și înțeleagă pre limba sfântă și dunmezeiasca Liturghie”. Deci, Dosoftei pune accentul, în primul rând, pe înțelegerea învățaturii creștine, a principiilor de viață călăuzitoare, iar drumul spre cunoștințe este cel al lecturii personale, ascultării predicilor și slujbelor în limba înțeleasă de popor. Tipăriturile aveau să ușureze într-o mare măsură acest drum pentru toți românii. Timpul cât s-a aflat Dosoftei în fruntea Mitropoliei Moldovei poate fi considerat drept o epocă de strălucite realizări tipografice și liturgice. În opera sa Dosoftei a urmărit, în special, îndrumarea moral-religioasă a ortodocșilor români, cunoașterea și înțelegerea de către aceștia a esenței învățaturii dogmatice și a rânduielilor liturgice ale Bisericii. Dar reforma lui Dosoftei s-a dovedit o inițiativă prea deînainte vreme. Atât conștiința clerului, cât și cea a cercurilor guvernante nu erau gata să se dezică de tradiția înrădăcinată cu care se deprinsese, cu atât mai mult că nici grecii din Moldova nu

prea erau dispuși să contribuie la creșterea conștiinței naționale a românilor. Este cunoscut că mulți greci ocupau posturi de conducere în stat și în Biserică, deci influența lor era considerabilă în cele mai diverse domenii ale vieții din Moldova. Pe lângă acestea, limba greacă, în treburile statului și în Biserică, devenea tot mai răspândită reușind să străntoreze și sfera de acțiune a limbii slavone, deci este clar că nu era dispusă să cedeze locul unei „cenușerese” ca limba română. Tocmai de aceea, încă până la a doua jumătate a secolului al XVII, naționalizarea tipăriturilor biblice și de cult este reținută, stopată premeditat, în favoarea traducerilor slave și grecești. Și totuși, inițiativa lui Dosoftei a prins rădăcini iar dorința lui de a da poporului cărți tipărite într-o limbă înțeleasă nu putea să nu aducă la viață continuatori ai nobilei reforme. Prima lucrare tipărită a fost *Psaltirea de-nțeleas a sfântului împărat prooroc David tipărită întru blagoslovitele zile mării sale prealuminatului întru Iisus Hristos Ioan Duca Voievod cu mila Lui Dumnezeu domn Țării Moldovei cu cheltuiala mării sale și poslușania smereniei noastre Dosoftei mitropolitul Sucevei* în tiparnița sfintei Mitropolii în Iași, în anul de la facerea lumii 7188, luna aprilie, ziua II. Această *Psaltire*, tradusă de Dosoftei, fiind una din Cărțile Vechiului Testament, a intrat în cultul creștin datorită frumuseții conținutului ei, alcătuit din 150 de psalmi, atribuiți lui David și altor autori. Psalmii sunt grupați în 20 de Catisme, ce conțin o grupă mai mare sau mai mică de psalmi, în funcție de lungimea acestora. Spre exemplu, *Catisma a XIII-a* cuprinde 10 psalmi (Ps. 91-100), iar *Catisma a XIV-a* doar patru (Ps.101-104). *Psaltirea de-nțeleas* este prima carte

tipărită la Iași după reutilizarea tipografiei Mitropoliei, efectuată de Dosoftei. După cum reiese din foaia de titlu, *Psaltirea de-nțeleas* a văzut lumina tiparului în 1680 la Iași, datorită sprijinului material al domnitorului țării. La tipar a lucrat vechea și buna cunoștință a mitropolitului – călugărul Mitrofan. Pe atunci la tipografia ieșeană lucra și Antim Ivireanul și poate că la apariția cărții și-a adus și el aportul. De netăgăduit este faptul că la Iași l-a cunoscut pe Dosoftei și s-a aprins de dorința Mitropolitului de a introduce limba română în Biserică. Știut este că, Antim, devenind Mitropolit al Ungrovlahiei, tipărește la București în 1694 o *Psaltire*, care, în principiu, e identică cu aceea a lui Dosoftei din 1680, efectuând doar câteva modificări neînsemnate.

A doua carte, *Molitvelnic de-nțeleas* acum tipărit întru blagoslovite zile mării sale prealuminatului întru Iisus Hristos Ioan Duca Voievod cu mila Lui Dumnezeu domn Țării Moldovei cu cheltuiala mării sale și cu poslușania smereniei noastre Dosoftei Mitropolitul Sucevei, în tiparnița sfintei mitropolii în Iași, în anul de la facerea lumii 7189, luna mai, ziua 20.

Prima versiune românească a *Molitvelnicului* a fost publicată de diaconul Coresi, la Teiuș sau Aiud, în anii 1567-1568, din inițiativă și cu revizie calvină. Al doilea, un *Molitvelnic românesc*, a apărut în Moldova abia peste 100 de ani, datorită stăruinței Mitropolitului Dosoftei al Sucevei. *Molitvelnicul* cuprinde toate slujbele cerute de nevoile vieții spirituale ale creștinului, cu începere de la nașterea lui până la moarte. În *Molitvelnicul* lui Dosoftei sunt incluse: rânduiala Sfințelor Taine, a Logodnei și Cununiei, Botezului, Mirungerii și a Sfântului Maslu, apoi urmează unele erurgii, printre care

MITROPOLITULUI DOSOFTEI

este rânduiala înmormântării, mai cuprinde și rugăciuni multiple legate de tot felul de necesități cerute imperios de credincioși: când sunt cuprinse de suferințe și boli, pentru ploae, când în casă se întâmplă vre-o neplăcere, pentru sfințirea apei la 1 august precum și la Botezul Domnului, rânduiala slujbei de îngenucher la Vecernie din Duminica Mare și rugăciunea colivelor.

Cea de atreia, *Octoih sau Osmoglasnic* este editat la Iași în 1683. *Octoihul* trebuia să încununeze nobila operă de introducere a limbii române în oficiul divin. El conține opt slujbe duminicale pe glasuri aparte și este o traducere a operei imnografice a Sfântului Ioan Damaschianul, scrisă încă în anul 735, care, mai apoi, a fost completată de călugării de la Mănăstirea Teodor Studitul de la Constantinopol și de împărații bizantini Leon al VI-lea și Constantin Porfiroghenitul.

Această operă conține la început slujbele de duminică, consacrate amintirii Învierii Domnului Iisus Hristos, apoi urmează slujbele pentru fiecare zi din cursul săptămânii. Luni – slujbele pentru oștile cerești; marți – pentru Ioan Botezătorul; miercuri – se amintește despre trădarea Mântuitorului și Cinstita Cruce; joi – se cinstesc Sfinții Apostoli și Sfântul Nicolae, Făcătorul de Minuni; vineri – slujba de amintire a chinurilor și morții pe

Cruce a Lui Iisus Hristos; sâmbătă e amintirea preacuvioșilor martiri și pomenirea celor răposați. Pentru fiecare zi din *Octoih* sunt prezente rugăciuni (*Tropare; Condace; Stihire* și *Canoane*) care se citesc sau se cântă la *Vecerne, Utrene* și la *Liturghie. Parimiile preste an*, următoarea lucrare a lui Dosoftei, a fost tipărită cu porunca mării sale pre luminatului întru Iisus Hristos Ioan Duca Voievod cu mila lui Dumnezeu domn Țării Moldovei și Ucrainei cu poslușania smeritului Dosoftei Mitropolitul în tiparnița țării ce neau dăruit sfinția sa părintele nostru fericit Ioachim patriarhul de slăvită Patriarhie a Moscovei. Milostivul Dumnezeu să-l blagoslovească. În anul 7193, luna octombrie, ziua 7. Cărturar de o largă formație ortodoxă, Dosoftei înțelege importanța folosirii limbii poporului ca instrument de cultură și de creștere spirituală, de aceea desfășoară o intensă activitate pentru introducerea limbii române în Biserică. În acest scop afară de *Liturghier, Psaltire, Moltvenic și Proloage*, în octombrie 1683 publică la Iași o altă amplă lucrare cu caracter liturgic, și anume *Parimiile preste an*, lucrare ce reprezintă niște lecturi din *Sfânta Scriptură*, din *Vechiul Testament*, cu preponderență din *Proverbele (Pildele) lui Solomon* de un caracter filosofico-didactic de mare profunzime și înțelepciune, care se citesc seara la slujba *Vecernei*.

Lucrarea a fost publicată pe 244 de foi.

Dosoftei a conceput opera sa nu numai ca o colecție de *Parimii*, ci și ca un *Minei, Triod și Pentecostar* pe cât se poate de comprimat. Litera folosită la tipărirea *Parimiilor* este frumos lucrată. Foaia de titlu și unele frontispicii au câteva inițiale frumos ornate neîntâlnite în tipărișurile anterioare din Moldova. Gravura foii de titlu este identică cu cea a primei ediții a *Liturghierului* din 1679, dar titlul este schimbat. Cu părere de rău, nu se știe nimic despre gravor, însă cert este că la executarea tiparului a fost ajutat de către călugărul Mitrofan. Eforturile depuse de neobositul cărturar în a doua jumătate a secolului al XVII-lea în vederea introducerii limbii vorbite de popor în serviciul divin al Bisericii Ortodoxe, nu au fost zădarnice, trezind și animând o adevărată mișcare de renaștere a Bisericii Române care, împreună cu alți factori, au contribuit în mod substanțial la pregătirea mișcării de renaștere a societății române, ceea ce a adus, în cele din urmă, la renașterea națională și spirituală în Țările Române. Și dacă până la Dosoftei limba română avea dreptul să intre doar în pronaosul Bisericii, apoi, începând cu Dosoftei, ea intră chiar în Altar. Iar prin *Psaltirea în versuri* s-a transformat dintr-o „cenușăreasă” într-o „frumoasă zână”, care putea spune poezie la fel de frumos ca și limbile clasice.

Dosoftei a fost nu numai un cărturar ce a slujit poporului său, ci și un adevărat creștin, care nu s-a limitat doar la hotarele geografice ale Țărilor Române. În ciuda diverselor obstacole, el a dat dovadă de tărie și curaj civic, fiind mereu preocupat de problemele creștinilor din întreaga lume ortodoxă, participând activ la disputele inițiate de personalitățile vremii întru apărarea învățaturii ortodoxe despre Epicleză. Dar, polemizând, Dosoftei este tacticos, ca un adevărat călugăr, plin de bunăvoință, smerit, blând și iubitor de oameni. Nu vom greși spunând că Dosoftei poate fi considerat în cultura românească drept primul poet național, primul traducător din dramaturgia universală, unul din primii istorici și prozatori, unul din promotorii acțiunii de românizare a serviciului divin, primul mare cunoscător al literaturii patristice și postpatristice, primul versificator al *Psaltirii* în tot Orientul Ortodox și unul din marii cărturari, care și-au adus aportul la formarea limbii literare românești. După Mitropolitul Dosoftei au urmat și alți luminați ierarhi ca Teodosie, Mitropolitul Buzăului, Antim Ivireanul Mitropolitul Ungro-Vlahiei, Damaschin al Râmnicului, care prin cărțile și traduceri lor au contribuit în măsură decisivă la cristalizarea stilului bisericesc și la formarea limbii literare române.

Ionuț Cristescu

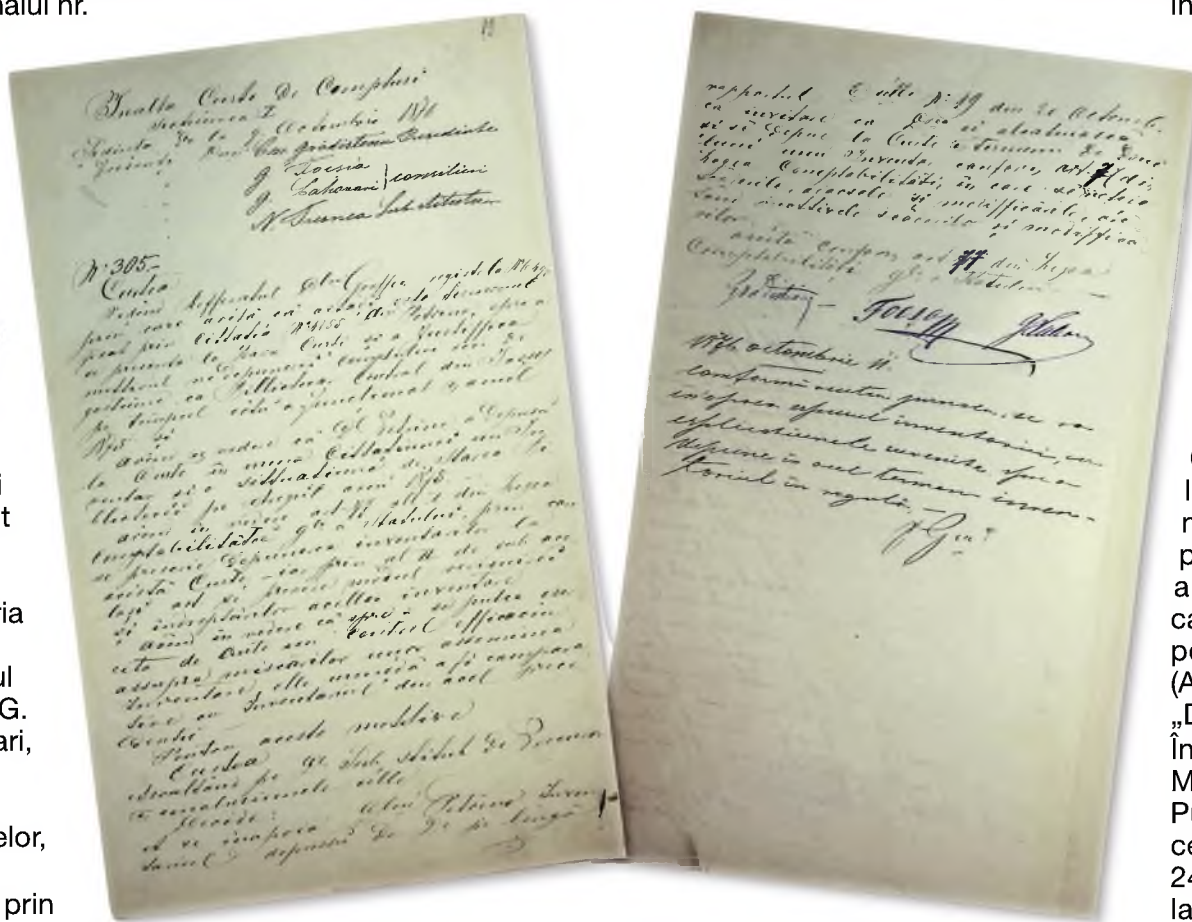

BIBLIOTECA CENTRALĂ DIN IAȘI CONDUSA DE MIHAI EMINESCU

La 23 august 1874 prin jurnalul nr. 20, Consiliul de Miniștri în urma analizării referatului ministrului Culturii și Instrucțiunii Publice, Titu Maiorescu, nr. 7719, prin care propunea numirea dlui Mihai Eminescu doctorand în filozofie, în postul de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iași, guvernul decide „numirea provizorie a lui Mihai Eminescu în postul de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iași, în locul lui Samson Bodnărescu, trecut în alt post și sub rezerva confirmării ulterioare a acestei numiri de către Măria Sa Domnitorul, după întoarcerea în țară”. Jurnalul este semnat de L. Catargi, G. Gr. Cantacuzino, Al. Lahovari, T. Maiorescu (Arhivele Naționale, Fond: Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, dosar 2588/1874, f. 68).

Ulterior, la 24 august 1874, prin adresa nr. 7816, expediată lui Mihai Eminescu, i se comunică numirea „provizorie” în postul de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iași, urmând ca ulterior să primească confirmare cu data de 1 septembrie. Mihai Eminescu, proaspăt bibliotecar, îi scrie lui Al. Samurcaș: „După sosirea mea în țară, DI Ministru al Instrucțiunii Publice cu care, după cum știți, stau de mai multă vreme în corespondență, mi-a conferit postul de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iași, singurul care e în stare de a-mi întrerupe întru nimic nici preparațiile mele pentru doctorat, nici ocupațiunea mea, care întotdeauna va rămâne științifică și literară” (Săluț Horvat, Mihai Eminescu: dicționar cronologic, Editura „Gutinel”, Baia Mare, 1994). Numit director al Bibliotecii Centrale din Iași, Eminescu depune în aula Universității jurământul în fața rectorului Ștefan Micle (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, fond: Rectorat, dosar 4/1873-1874, f. 82). Ulterior, prin Decretul Domnesc nr. 1784 din 16 octombrie 1884, semnat de Regele Carol I, „DI Mihai Eminescu, doctorand în filozofie, care prin Jurnalul Consiliului Nostru de Miniștri nr. 20, de la 23 august trecut, a fost numit provizoriu în funcțiunea de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iași, este confirmat în zisa funcțiune” (Arhivele Naționale, fond: Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 2488/1874, f. 69).

Mihai Eminescu a luat în primire postul de director al Bibliotecii Centrale din Iași la data de 1 septembrie 1874. În această calitate el va aduce o serie de modernizări activității de bibliotecă, în ce privește ordinea și mai ales dotarea cu publicații. Numirea sa este publicată și în Monitorul Oficial nr. 188 din 10 septembrie 1874. Imediat, la 15 octombrie 1874, Eminescu se adresează Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor printr-un raport scris de mână sa, în

care arată că anticarul Israil Kuperman i-a prezentat „mai multe cărți și manuscrise” spre cumpărare și care ca „în caz de a fi disponibilă vreo parte din suma alocată în buget pentru cumpărarea de cărți” să i se dea pentru a le putea procura. Amintim câteva dintre lucrările propuse spre procurare: Șapte Taine (1645), Psaltirea în versuri a lui Dosoftei (1673), Divanul sau gălceava înțeleptului cu lumea, de Dimitrie Cantemir (1698), Viața și fabulele lui Isop, un manuscris „foarte bine conservat” asupra vieții călugărești (Arhivele Naționale, fond: Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 2588/1874, filele 77 și 77v). Ulterior, prin Ordinul Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, se încuviințează propunerea de a cumpăra cărțile și i se înaintează „mandatul nr. 8656, în sumă de 585 lei”, „pe care, după ce veți primi de la numitul acele cărți și le veți așeza în bibliotecă, trecându-le în catalogul general, îi veți da zisul mandat sub luare de adeverință, pe care mi-o veți înainta” (Biblioteca Centrală a Universității „Mihai Eminescu” din Iași, Arhiva de Cancelarie, dosar 1/1874, f. 135). Se cuvine să remarcăm grija pe care o avea în anii 1870/1880 Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice de a prevedea în bugetul său sumele necesare pentru cumpărarea de cărți pentru bibliotecile țării, grijă pe care, din păcate, astăzi nu o mai avem, dovadă fiind faptul că în Bugetul Academiei Române nu mai sunt alocate fonduri special pentru Biblioteca Academiei – păstrătoarea unui neprețuit tezaur național – în scopul achiziționării de cărți și manuscrise.

Ulterior, la 6 martie 1875, Mihai Eminescu achiziționează un nou lot de cărți pentru biblioteca ieșeană – 18 cărți românești din veacul al XVIII-lea și manuscrise (Arhivele Naționale, fond: Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar

2736/1875, filele 120 și 131-132). La începutul lui iunie 1875 Mihai Eminescu transmite o circulară către cei care aveau de restituit cărți Bibliotecii Centrale din Iași, arătând că „subsemnatul, având a face în lunile iulie și august revizuirea generală a cărților acestei biblioteci, avem onoarea a vă invita ca să înapoiați înainte de zi întâi iulie următoarele cărți ce vi s-au împrumutat dumneavoastră” (Biblioteca Centrală a Universității „Mihai Eminescu” din Iași, Arhiva de Cancelarie, dosar 1/1875, f. 7v). Din păcate, la 1 iulie 1875, în urma unor reclamații nefondate puse la cale de liberali, în frunte cu prof. A. Vizantiu, Mihai Eminescu este înlocuit în postul de director al Bibliotecii, în care își pusese atâtea speranțe, cu D. Petrino, „poet modest, dar bine cotate în cercurile înaltei societăți”. I se comunică de către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice prin adresa 5619 din 1 iulie 1875 că „în locul domniei voastre am numitpedomnulD.Petrino,căruiaîi veți preda Biblioteca după cataloagele și inventarul în ființă” (Arhivele Naționale, fond: Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 2790/1875, f. 116). În baza aceluiași ordin, Mihai Eminescu este numit revizor școlar al județelor Iași și Vaslui. Deosebit de atent la a respecta hotărârile Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, Mihai Eminescu va întocmi un procesverbal de predare a Bibliotecii la 2 iulie 1875, scris de mână sa, în care patrimoniul instituției se specifica pe capitole mari și cifre globale (Arhivele Statului, Iași, colecția „Documente”, P555/60, f. 12). Calomniile la adresa lui Mihai Eminescu continuă. La 3 iunie 1876, D. Petrino, noul director al Bibliotecii Centrale din Iași, întocmește un raport către Minister, în care îl acuză pe M. Eminescu că ar fi folosit, pe timpul cât era director, fără justificare, mobilierul Bibliotecii spre a-și mobila propriul apartament, lăsând

instituția în stare deplorabilă și că își însușise 50 de volume din fondurile Bibliotecii, dar și alte nereguli.

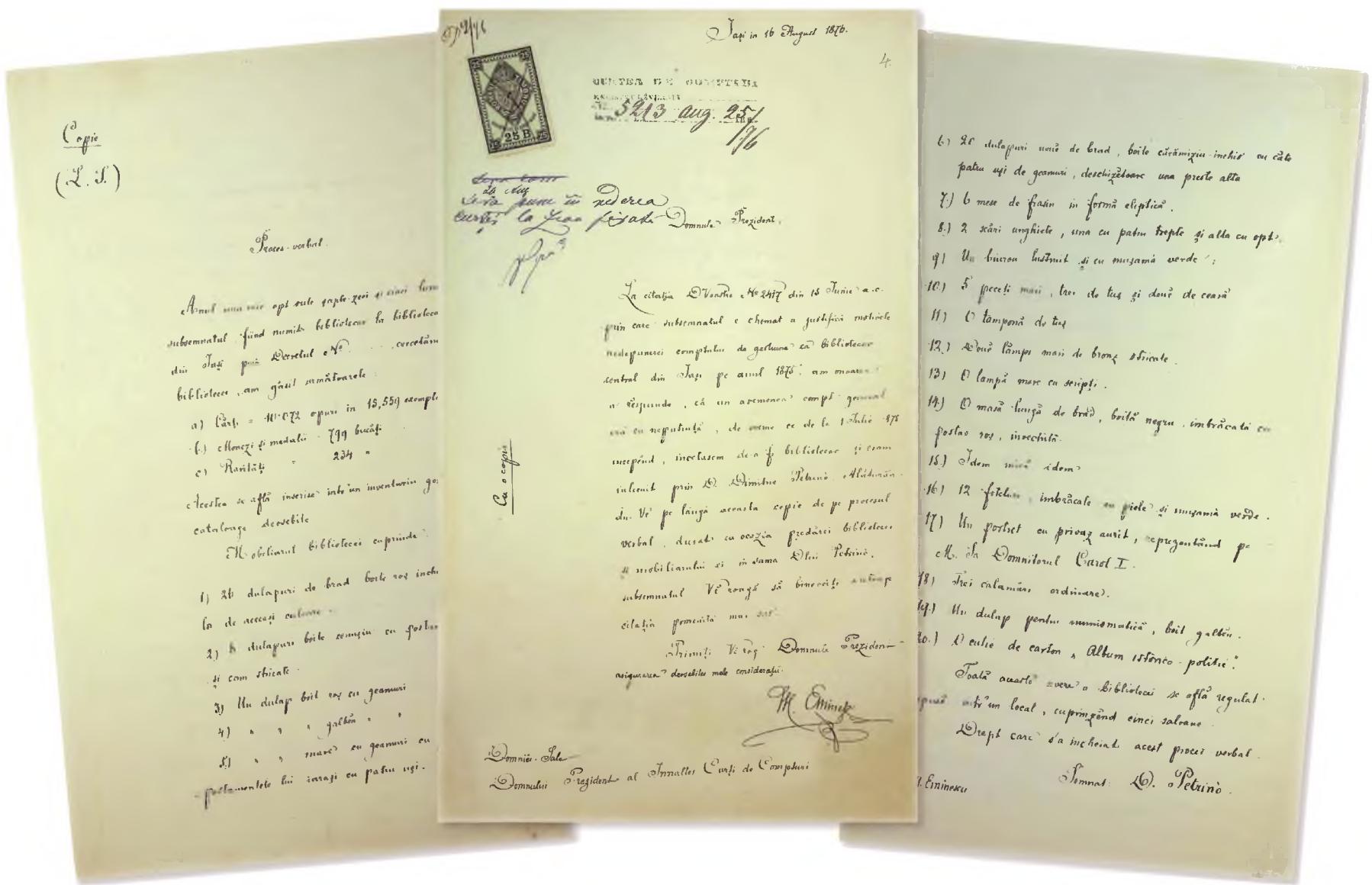
Ca urmare, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice trimite adresa nr. 6567 din 15 iulie 1876 către primprocurorul Tribunalului Iași spre a întreprinde acțiunile legale pentru ca Biblioteca din Iași să reentre în posesia cărților ce-i lipsesc (Arhivele Statului, Iași, colecția „Documente”, P555/60, f. 3).

Ca urmare, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice trimite adresa nr. 6567 din 15 iulie 1876 către primprocurorul Tribunalului Iași spre a întreprinde acțiunile legale pentru ca Biblioteca din Iași să reentre în posesia cărților ce-i lipsesc (Arhivele Statului, Iași, colecția „Documente”, P555/60, f. 3).

În baza sesizărilor făcute Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, Înalta Curte de Conturi cere lui Eminescu, prin citația nr. 2417/16 iunie 1876, să se prezinte la bara curții pentru a justifica motivul nedepunerii contului său de gestiune ca bibliotecar pe anul 1875 (Arhivele Naționale, fond: Înalta Curte de Conturi, dosar 35/1874, f. 1). Pentru a lămurii situația, Mihai Eminescu înaintează Înaltei Curți de Conturi, la 16 august 1876, un raport în care depune mărturie „că un asemenea cont general era cu neputință, de vreme ce la 1 iulie începând, încetasem a mai fi bibliotecar și eram înlocuit prin DI. Dimitrie Petrino”. La acest raport M. Eminescu a anexat și o copie după procesulverbal încheiat la 2 iulie 1875, prin care predase inventarul Bibliotecii lui D. Petrino (Arhivele Naționale, fond: Înalta Curte de Conturi, dosar 35/1874, filele 4-4v, 5-5v).

În scopul analizării situației create prin nedepunerea contului de gestiune al Bibliotecii Centrale din Iași pe anul 1875, Înalta Curte de Conturi se întrunește în ședință în ziua de 28 august 1876. În urma verificărilor făcute și luând în considerare justificările prezentate, prin Hotărârea 328, Curtea decide: „Acordă Dlui Mihai Eminescu un termen de două luni spre a depune la grefa Curții inventarul de cărțile și mobilierul Bibliotecii pe intervalul cât a funcționat ca director al Bibliotecii” (Arhivele Naționale, fond: Înalta Curte de Conturi, dosar 35/1874, f. 7). Pentru a avea o imagine corectă asupra bunurilor Bibliotecii Centrale din Iași, Curtea l-a chemat prin adresa 4255/15 septembrie 1876 pe directorul în funcțiune, D. Petrino, în ziua de 9 octombrie 1876, pentru „a justifica nedepunerea contului de gestiune al Bibliotecii pe timpul cât a funcționat în anul 1875”. Înalta Curte de Conturi se întrunește în ziua de 9 octombrie 1876 în prezența Președintelui Emanoil Grădișteanu, consilierilor G. Focșa și G. Lahovari, pentru a analiza documentele prezentate. Curtea, în urma analizei, îi solicită prin hotărârea nr. 305 să prezinte în două luni o situație în care să arate „scăderile, adaosele și modificările,

ȘI VERIFICAREA FACUTĂ DE ÎNALTEA CURTE DE CONTURI

sau motivele scăderilor și modificărilor” (Arhivele Naționale, fond: Înalta Curte de Conturi, dosar 35/1874, f. 19-19v). Urmare hotărârii nr. 328 a Înaltei Curți de Conturi, Mihai Eminescu trimite la 19 octombrie 1876 inventarul Bibliotecii Centrale din Iași și darea de seamă asupra cheltuielilor curente făcute la Bibliotecă pe când era director. Dânsul alătură acestui raport:

- sub. A: inventarul sumar al

Bibliotecii, cuprinzând: 1. cifra efectivului în cărți al acestui institut; 2. specificarea mobilierului său astfel cum a fost acesta la sfârșitul anului 1874. Specifică că acest sumar a fost înaintat Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice cu adresa nr. 17/22 martie 1875, pentru a fi comunicat Curții de Conturi;

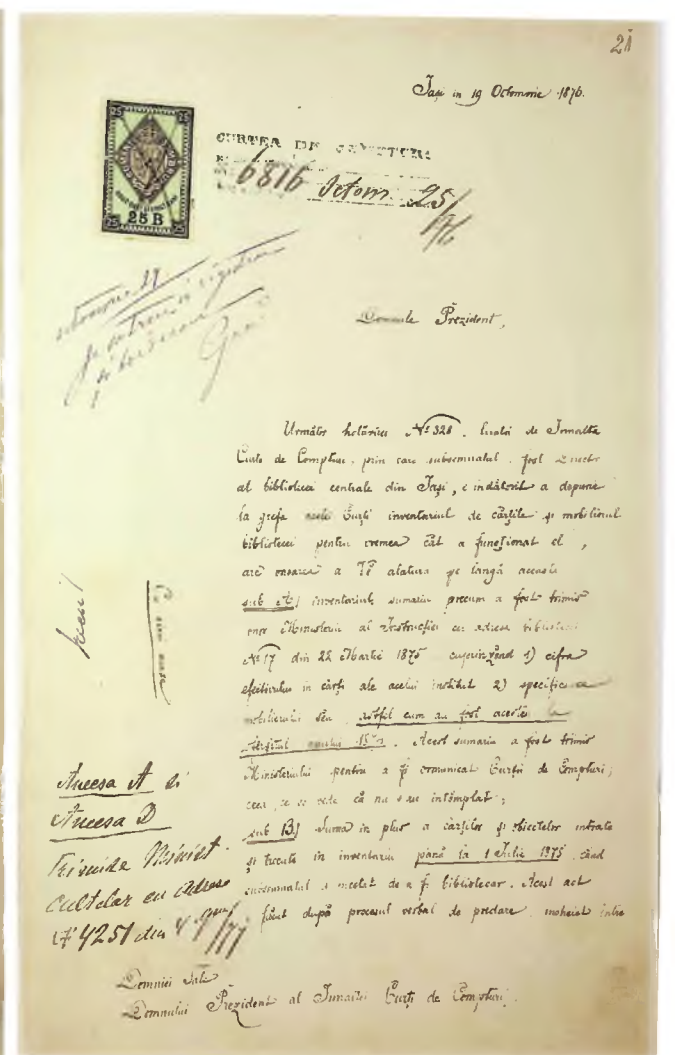
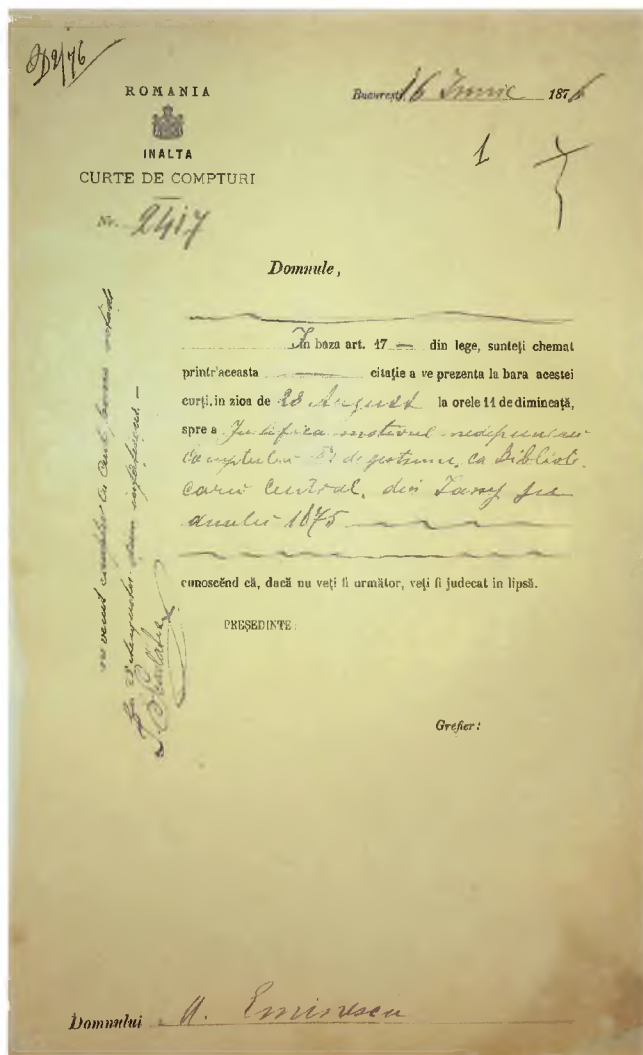
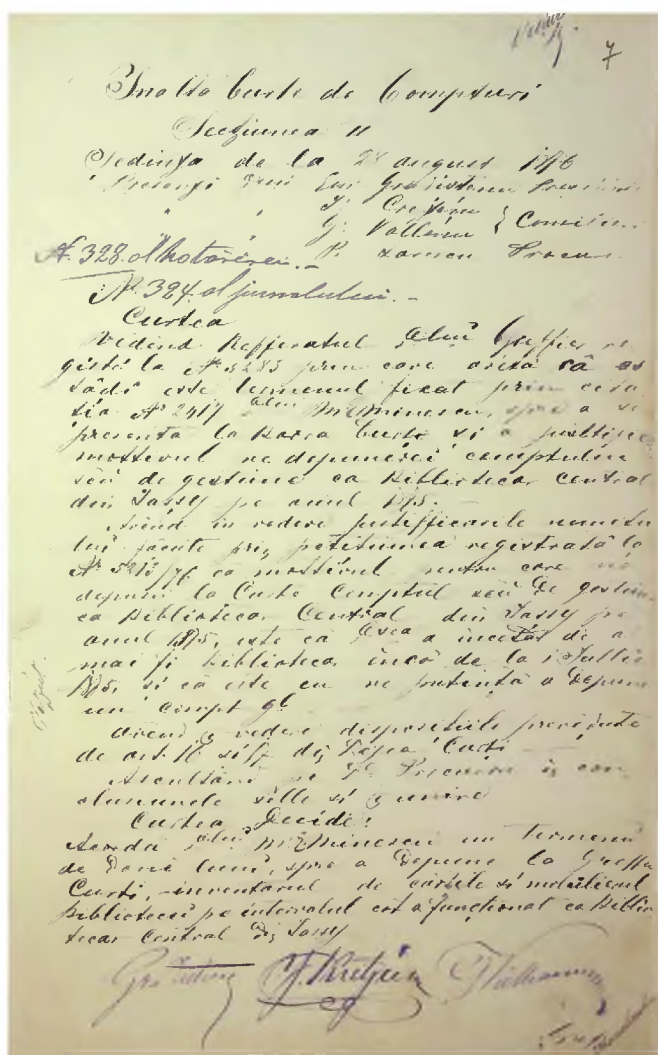
- sub. B: suma în plus a cărților și obiectelor intrate și trecute în

inventar până la 1 iulie 1875, când i-a încetat funcția;

- sub. C: socoteala asupra celor 585 de lei primiți de la Minister cu mandatul nr. 8656 cu justificarea cheltuielilor. Documentul este impresionant prin acuratețe, scris de mâna lui Mihai Eminescu și îl prezentăm și în original (Arhivele Naționale, fond: Înalta Curte de Conturi, dosar 35/1874, f. 21-24). În final, Înalta Curte de Conturi, prin Hotărârea 93 din 27 aprilie 1878,

recunoaște nevinovăția completă a lui Mihai Eminescu în procesul intentat de D. Petrino, acuzat de sustragere de cărți și mobilier din avuția Bibliotecii Centrale din Iași. Înceta un atentat odios la cinstea și demnitatea marelui poet. Din păcate, toată această atmosferă creată îl va afecta mult pe Mihai Eminescu.

Prof. ing. Nicolae Noica
Membru de onoare al
Academiei Române

BLAJUL CENTRU TIPOGRAFIC AL ROMÂNILOR

Blajul a fost cel mai important centru românesc de învățământ din Transilvania, aici funcționând din 1754 patru școli: Școala de obște, devenită mai târziu Școala Normală, la care a predat și Gh. Șincai, Școala latinească, unde a predat Samuil Micu, Seminarul crăiesc de la Sf. Treime și Seminarul Bunei Vestiri sau diecezan.

Oficina de la Blaj a funcționat începând cu anul 1747 și a tipărit cărți pentru românii greco-catolici. Organizatorul acestei tipografii este Dimitrie Pandovici care în 1737 lucra la Râmnic, iar în 1742-1743 activa la București. Tiparnița a funcționat în Mănăstirea Sfintei Treimi, iar tipografii care au activat aici de la începuturile ei au fost Dumitru Râmnicaneanul și Mihail Becikerechi, cel din urmă venit de la Cluj. Tipografia de la Blaj imprima cărți în limbile română și latină. În anul 1765 a fost tipărită *Evangelia*, de meșteri din Moldova și Țara Românească. Potrivit ultimelor cercetări, tipografia blăjeană a fost amplasată într-o clădire a curții episcopale, iar începând cu anul 1751 a fost transferată în Mănăstirea Sfânta Treime din Blaj.

Cărțile tipărite la Blaj în perioada 1787-1821 erau de factură religioasă și didactică. Acestea au fost tipărite în tiraje care oscilau între 1212 și 1334 de exemplare, stocuri care se epuizau în 8-10 ani din momentul tipăririi lor. Tipografia blăjeană s-a îndreptat astfel firesc și către tipărirea de cărți școlare, printre care mai multe ediții de *Bucoavne* (1759, 1796, 1823) și două lucrări ale lui Gheorghe Șincai, *Prima Principia latinae grammaticae*, apărută în 1783, și *Îndreptare către aritmetictă*, în 1785. Tiparitura emblematică a centrului tipografic de la Blaj rămâne însă *Biblia*, editată în 1795 de episcopul Ioan Bob, în traducerea lui Samuil Micu. Cea de a doua traducere integrală a textului biblic folosește ca surse prima ediție din 1688, apărută la București, traduceri românești mai vechi, fragmentare, dar și varianta grecească a *Septuagintei* tipărită în 1709, la Franeker, ediții mai vechi imprimate la Heidelberg (1586, 1599, 1616), în reeditări de secol XVIII și ediția poliglotă cu adnotările lui Vatable. Traducerea lui Samuil Micu contribuie la modernizarea limbii și la consolidarea limbajului biblic. Larga circulație de care s-a bucurat este demonstrată și de numărul mare al exemplarelor din colecția Bibliotecii Academiei (19), dintre care unele au aparținut unor personalități bine cunoscute ca posesoare ale unor impresionante biblioteci: Iosif Naniescu, de la care provin trei exemplare, Dimitrie Sturdza-Scheianul, deținătorul a două exemplare, Ion I. C. Bratianu, menționat pe un ex-libris etichetă, Nicolae Iorga, Petre Gârboviceanu, posesor a două volume sau un călugăr de la Mănăstirea Antim, care vinde cartea unui ierodiacon

din Sfetagora. Cărțile tipărite la Blaj sunt realizări tipografice deosebite prin calitatea imprimării și prin bogăția ornamentației, chiar dacă de multe ori sunt reluate gravurile artiștilor munteni (v. *Penticostarul* din 1768 și 1808, cu gravurile lui Petru Papavici Râmnicaneanul). Printre primii artiști gravori care au influențat stilul gravurii de Blaj se află monahul Vlaicu, a cărui viziune aduce ca element nou introducerea

unor detalii realiste, locale, în reprezentările iconografice tradiționale.

El realizează ilustrația pentru *Ceaslovul* din 1751 și 1753 (cu un ciclu din care nu lipsesc teme majore precum *Patimile lui Hristos*, *Răstignirea*, *Învierea*, dar și o imagine a Mănăstirii Sf Troiță din Blaj, temă care revine în cele două ediții ale *Învățăturii creștinești* din

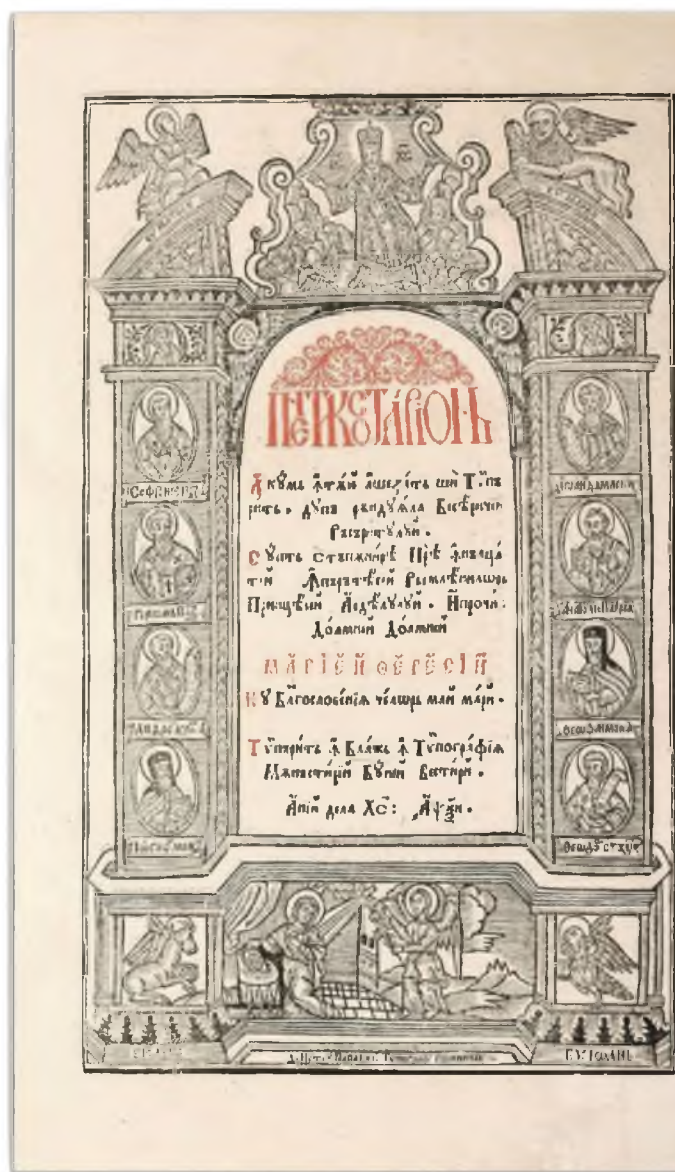
1755 și 1756 sau în *Molitvenicul* din 1757).

În *Strastnicul* din 1753, Vlaicu semnează o reprezentare a *Sfintei Treimi* în maniera vedutelor, incluzând detalii arhitectonice ale burgului ardelean. Cel mai reprezentativ gravor al Blajului, elev al lui Vlaicu, este Petru Papavici Râmnicaneanul, a cărui concepție artistică, influențată de aceea a înaintașului său, se exprimă, după

DIN TRANSILVANIA

V. Molin, „prin trei particularități distinctive: folosirea elementului autohton, orientarea spre realism și tratarea grafică stilizantă”. Totodată, el este și cel mai productiv gravor în lemn de la Blaj și un remarcabil continuator al tradiției bizantino-balcanice și bizantino-ruse, care îmbină stilul răsăritean cu elemente renașcentiste și baroce occidentale, în realizări grafice de un accentuat eclectism. Astfel, în compozițiile lui se regăsesc influențe multiple, cum ar fi cele muntene, de exemplu gravurile din *Penticostarul* de la 1768 sau din *Strastnicul* de la 1773 (Intrarea în Ierusalim), unde se poate observa amprenta lui Ioanichie Bacov, dar și cele moldovenești (foaia de titlu a *Penticostarului*, inspirată de *Antologhionul* de Iași din 1755). Incontestabile sunt și influențele ucrainene ale tipăriturilor de Liov și Kiev, din care sunt preluate compoziții pentru *Pilda vameșului* și a *fariseului* din *Triodul* de la 1771 (după *Evanghelia de Liov* din 1636), pentru reprezentarea *Răstignirii* și a *Intrării în Ierusalim*, în *Strastnicul* de la 1773 (după *Apostolul* de Liov din 1639), pentru portretele celor trei Părinți ai Bisericii, în *Liturghia* de la 1775 (după *Liturghierul* tipărit la Kiev din 1620). Operele fundamentale ale marilor cărturari ai Școlii Ardelene au văzut însă lumina tiparului în afara spațiului românesc, la Buda și Viena. În tipografia „Crăieștii Universități” din Buda au ieșit de sub teascuri cele mai multe și mai importante dintre ele: *Retorica* lui Ioan Piuaru-Molnar, tipărită în 1798, *Observații de limba românească*, gramatica lui Paul Iorgovici, apărută în 1799, *Istoria românilor* alcătuită de Samuil Micu în 1806, *Hronica românilor*, lucrarea lui Gh. Șincai, tipărită în 1808, după ce apăruse fragmentar și în două calendare tipărite tot aici, în 1808 și 1809, operele lui Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, la 1812, *Istoria Bisericii Românilor*, în 1813 și *Ortografia română* în 1819, *Lesicon românesc-latinesc unguresc-nemțesc*, cunoscut ca *Lexiconul de la Buda*, elaborat de Samuil Micu, Petru Maior și Ioan Teodorovici și tipărit sub patronajul lui Samuil Vulcan la Buda în 1825. Sub influența aceluiași curent iluminist, s-au tipărit manuale și cărți de învățătură creștină, precum și cărți de cult: *Ducere de mână către cinste*, în 1798, *Aritmetica* lui Gheorghe Obradovici, în 1805, *Povățuire către aritmetică*, în 1806 ~i 1822, *Ducere de mână către frumoasa scrisoarea românească* în 1811, *Maiestria ghiovsării românești cu litere latinești*, lucrarea lui Gh. Const. Roja, în 1809, alte doua scrieri filologice ale lui C. Diaconovici-Loga, *Ortografie sau dreapta scrisoare*, în 1818 și *Gramatica românească* în 1822,

Învățătură creștinească, în 1806, Nicolae Horga Popovici, *Oglindă arătată omului înțelept*, în 1807, *Îndreptări moralicești tinerilor foarte folositoare*, în 1813, *Fabulele* lui Dimitrie Tichindeal în 1814, *Povățuitoriul tinerimii*, din 1826, un *Îndreptar pentru dreapta citire* al marelui profesor Gheorghe Lazăr, *Dirigătorul bunei creșteri* de Damaschin Bojincă, în 1830. Laicizarea masivă a tiparului, îndeosebi la începutul secolului al XIX-lea, se observă în tematica lucrărilor publicate, multe dintre ele fiind cărți de literatură practică, utilitară, vizând educarea și civilizarea maselor, dar și lucrări de beletristică, memorii de călătorie, cărți de istorie și geografie, prezentări ale situației provinciilor românești. Atrag atenția, în special, primele traduceri din Voltaire, *Tragedia lui Oreste*, în două ediții, 1817 și 1820, din Fenelon, *Întâmplările lui Telemah*, în 1818, din Salomon Gessner, *Moartea lui Abel*, tot în 1818, din Pierre Blanchard, *Plutarh Nou*, în 1819 și din Johannes Kampe, *Descoperirea Americii*, imprimată în 1816. O dovadă a legăturilor strânse și neîntrerupte între cele trei provincii românești, a circulației ideilor fiecărei epoci, a faptului că Țările Române și-au construit și și-au afirmat unitatea mai întâi prin cultură, limbă și credință o constituie pulicarea unor autori și a unor lucrări din și despre spațiul moldo-valah în centrele tipografice din Buda și Viena.

Gabriela Dumitrescu

OSWALD GABELKOVER FARMACOPEE DIN ANUL 1618

Oswald Gabelkover a studiat medicina la Tübingen și Bologna, unde și-a luat doctoratul. În 1563 a fost angajat de ducele Christoph de Württemberg ca unul dintre cei patru medici de curte, la Göppingen, iar în 1580 a fost numit de fiul și succesorul acestuia, ducele Ludwig, ca medic personal la Stuttgart, unde a rămas în această ultimă funcție, sub conducerea ambilor succesori ai acestuia, timp de treizeci și șapte de ani. El a fost, în răstimpuri, și bibliotecar, în această calitate scriind una dintre cele mai apreciate cărți de medicină și cea mai veche farmacopee din Württemberg. Chiar de la prima ediție, cea din 1589, lucrarea a devenit foarte repede cunoscută și a fost considerată o comoară a medicinei populare, conținând atât un număr mare de rețete, pentru toate tipurile de boli, cât și secțiuni detaliate privind tratamentul bolilor dentare, oculare, auditive, pediatrie etc. Această primă ediție a fost tipărită la Tübingen de Georg Gruppenbach. Particularitatea acestei farmacopee este că a fost scrisă în limba germană, nu pentru profani, ci pentru medici, a căror literatură de specialitate fusese scrisă, până în acel moment, în principal în limba latină. Biblioteca Academiei Române deține ediția din 1618, tipărită și editată la Frankfurt de către Johann Iacob Porsch și Jacob Brenner, o ediție completă, formată din două cărți, legate într-un singur volum. Chiar dacă lucrarea nu conține gravuri sau desene care să ofere încântare privirii, informațiile oferite sunt de o certă valoare și unele sunt de actualitate, chiar și pentru zilele noastre.

Așa cum ne spune însuși autorul, în primele pagini ale lucrării, «de dragul acurateței» cartea a fost împărțită și diferențiată în cinci părți.

În prima parte, se regăsesc aproape toate bolile, ce pot fi întâlnite la toți oamenii, în mod curent și care se găsesc într-un anume loc în organism, pornind de la cap până la picioare și remedii împotriva acestor boli, începând cu insomnia, amețea sau chiar a stărilor de melancolie sau depresie, până la tratamente oftalmologice, ale bolilor de nas, gât și urechi, de dinți sau chiar și tratamente cosmetice, de înfrumusețare a tenului sau sprâncenelor.

Tot aici, în prima parte, găsim tratamente pentru bolile de inimă, pulmonare, intestinale sau renale. În a doua parte sunt enumerate atât bolile la care este expus corpul femeiesc și remediile pentru aceste afecțiuni, cât și afecțiunile sau problemele de sănătate ce pot apărea la copiii mici. La începutul celei de a doua părți, autorul trimite către cititorii un avertisment: „Avertisment pentru cititor

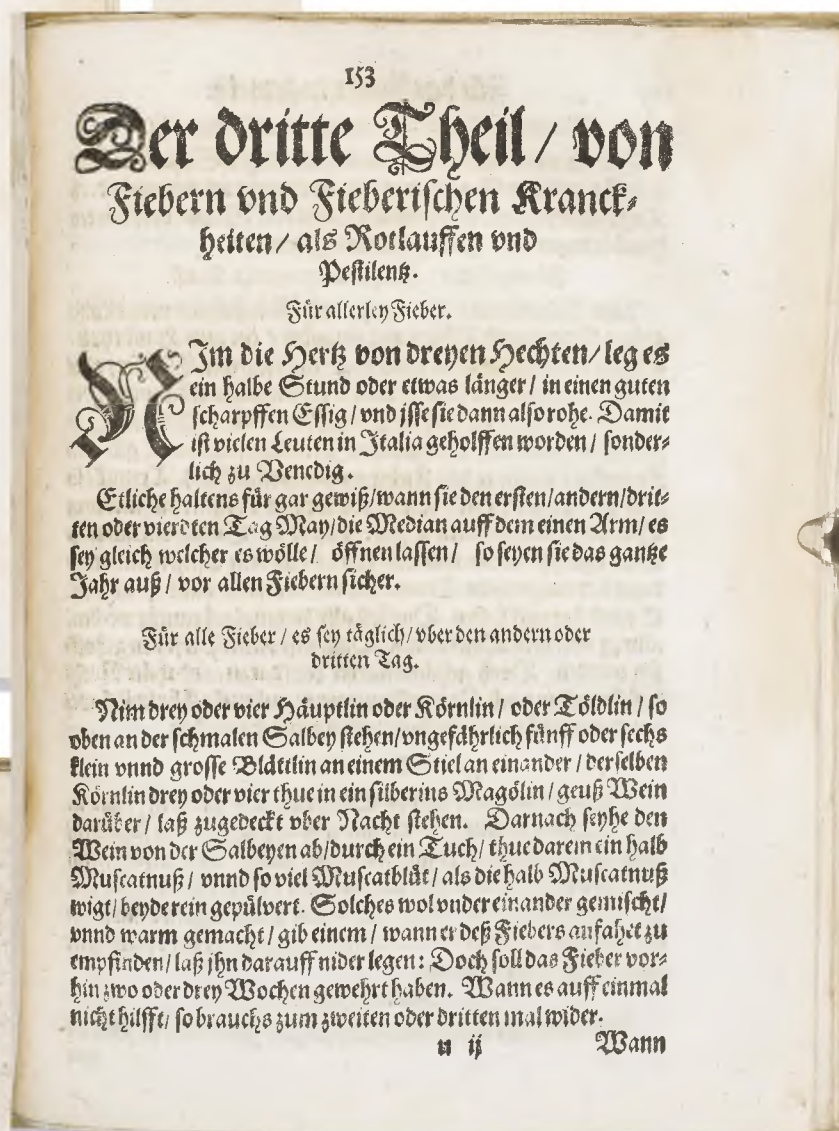
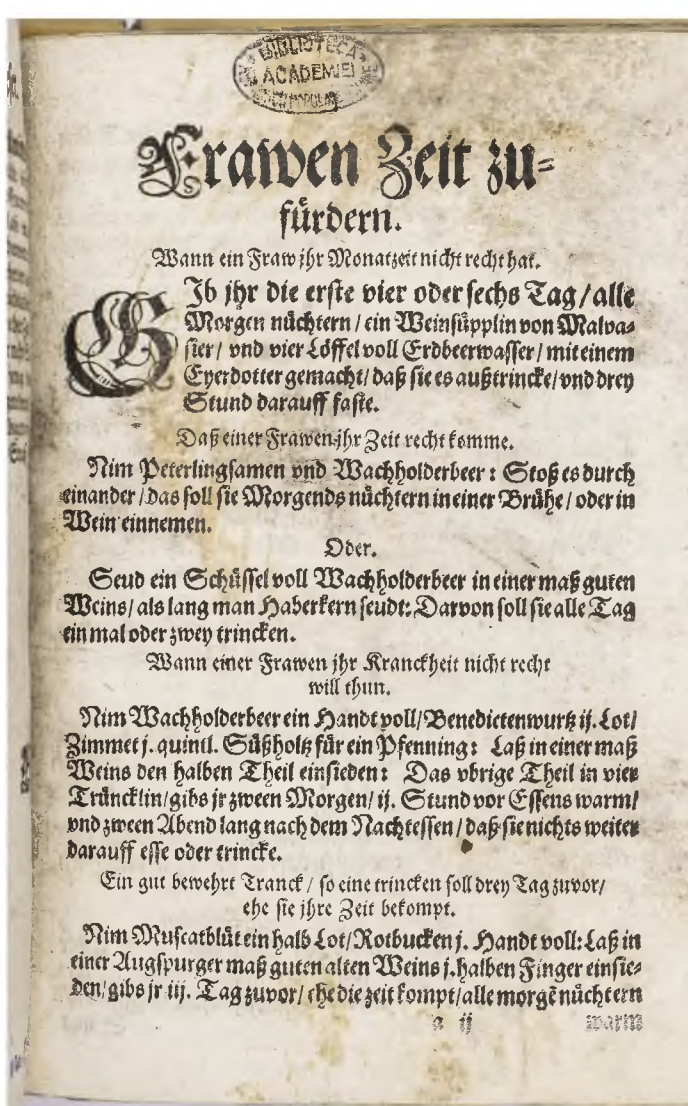
Pentru că în această altă parte sunt consemnate nu puține lucruri tainice care, deși sunt consemnate și scrise pentru folosul și binele celor pioși și buni la suflet, ar putea fi totuși folosite de cei răi, adică într-un mod rău sau răuvoitor, nu am vrut să mă abțin să nu avertizez cititorul, în acest loc, în mod special asupra acestui lucru. În primul rând, că nu are voie să facă nimic inutil și necugetat,

deoarece chiar și cele mai bune medicamente, dacă nu sunt folosite la momentul potrivit și cu pregătirea corespunzătoare, fac adesea mai mult rău decât bine. În al doilea rând, că acesta nu trebuie să folosească ceea ce Dumnezeu a creat pentru binele lui Dumnezeu și să-l folosească pentru rău, pentru a nu atrage mânia lui Dumnezeu și rușinea și pedeapsa temporală și veșnică care rezultă..”

În cea de-a treia parte sunt prezentate modurile în care poate fi tratată febra și bolile febrile (cum ar fi rujeola sau ciurma), dar și intoxicațiile survenite prin ingerarea mâncării sau băuturii. A patra parte a lucrării se referă la tratarea rănilor, atât a acelor produse prin tăieturi, înjunghieri, împușcări, arsuri sau mușcături, cât și a celor provocate de afte, fistule, viermi sau râie. Tot în partea a patra găsim remedii împotriva păduchilor, a negilor sau chiar a cancerului.

În a cincea și ultima parte sunt prezentate mai multe medicamente deosebite, obținute prin dizolvarea în apă a diferitelor prafuri, precum și câteva unguente, plasturi sau apă tare. La finalul cărții se găsesc toate aceste boli și remedii, enumerate și ordonate pe capitole, într-un registru de cuprins.

Manola Ciobanu

TEZAU Foaie a
Bibliotecii Academiei Române.
Calea Victoriei Nr. 125,
Sector 1, București
COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor șef:
Petre Mihai Băcanu
Redactori:
Gabriela Dumitrescu,
Lorența Popescu,
Oana Lucia Dimitriu,
Luminița Kövari,
Carmen Albu
Tehnoredactare/Prezentare grafică:
Hașegan Ștefan Dumitru
Gabriela Dumitrescu

Tezaur (București)
ISSN 2784 – 062X ISSN-L 2784 – 062X